

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра мистецьких дисциплін

ТВОРЧИЙ ПРОЄКТ «З УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ»

Наукова частина

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Спеціальність: 025 Музичне мистецтво

Освітній ступінь: магістр музичного мистецтва

Виконала:

Квашніна Оксана Петрівна,
магістрантка 65 групи

Творчий керівник:

Роговець Лариса Вікторівна,
доцент кафедри мистецьких дисциплін,
народна артистка України

Науковий керівник:

Кондратенко Ірина Анатоліївна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мистецьких дисциплін

Рецензент:

Лоєвець Андрій Сергійович,
художній керівник та головний диригент
Академічного ансамблю пісні і танцю «Сіверські клейноди»
Чернігівського обласного філармонійного центру
фестивалів та концертних програм

Чернігів – 2023

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту

рішенням кафедри мистецьких дисциплін

Протокол № _____ від « ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ д. п. н., проф. Тамара СКОРИК

підпис

Рекомендовано

до захисту

_____

_____

_____
підпис наукового
керівника

_____
ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

_____

_____

_____
оцінка

_____
дата захисту

Голова ЕК

_____

_____

_____
підпис

_____
ініціали, прізвище голови ЕК

ПЛАН

Вступ.....	4
Художньо-виконавський аналіз репертуару творчого проєкту.....	7
1. Українська народна пісня в обробці Сергія Вовка «Розпрягайте хлопці коней».....	7
2. Українська народна пісня-романс «Згадай, як зорі нам світили».....	11
3. Анатолій Кос-Анатольський, слова Миколи Петренка. «Два потоки з Чорногори».....	14
4. Українська народна пісня в обробці Миколи Стецюна «Ой, я знаю, що гріх маю».....	17
5. Музика Петра Процька та Юрія Марштупи, слова Миколи Шапошника, обробка Сергія Вовка. «Хай живе вільна Україна».....	21
Висновки.....	26
Список використаних джерел.....	29

ВСТУП

В анотації представлено аналіз творчого проєкту-концерту «З Україною в серці», що відбувся 19 листопада 2023 року на сцені Чернігівського обласного філармонійного центру фестивалів та концертних програм за участі академічного ансамблю пісні і танцю «Сіверські клейноди». Художній керівник та головний диригент – Андрій Лоєвець. Також цей захід став магістерською роботою співучасниці проєкту – Оксани Квашніної (сопрано), яка продемонструвала виконання сольних та вокально-ансамблевих номерів [3].

Актуальність теми проєкту. З початком повномасштабного вторгнення постала потреба в емоційному наснаженні українців засобами народнопісенного музичного мистецтва. Зокрема, твори на фольклорній основі є окрасою репертуару кожного творчого колективу, оскільки завжди звучать свіжо й щиро. В умовах війни, коли кожний мистецький захід фактично відбуваються в паузах між повітряними тривогами, справедливим є твердження, що народна пісня зцілює душі і єднає українців.

Метою проєкту є популяризація творчості українських композиторів і чернігівських виконавців, а також виховання мистецького смаку та патріотичних почуттів слухачів. У концерті прозвучали різні музичні жанри – сольні вокальні, ансамблеві, оркестрові та хореографічні композиції.

Завдання:

- популяризувати академічне вокальне виконавство і творчість українських композиторів;
- відкрити нові грані творчого тандему солістки проєкту Оксани Квашніної та філармонійного ансамблю пісні і танцю «Сіверські клейноди»;
- наснажити і культурно збагатити жителів Чернігова.

Об'єкт дослідження – репертуар творчого проекту «З Україною в серці», зокрема твори в обробці для сопрано соло та вокальних ансамблів різних складів.

Предметом дослідження є виконавський та освітньо-ціннісний потенціал вокальних творів, які увійшли до програми.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми «Музичне мистецтво» за спеціальністю 025 Музичне мистецтво другого (магістерського) рівня вищої освіти), автор удосконалила та поглибила наступні компетентності:

- *здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.* Виконання творів вимагало аналізу музичних структур та синтезу нових елементів для створення оригінальної інтерпретації;
- *здатність до міжособистісної взаємодії.* У процесі підготовки проекту було важливо співпрацювати з іншими партнерами по ансамблю та керівником колективу;
- *здатність працювати автономно.* Обов'язки соліста включали самопідготовку, виконання вправ для розвитку вокальної техніки, опрацювання наукової літератури з питань музичної інтерпретації, вокальної педагогіки.

Також у процесі підготовки та реалізації творчого проекту було опрацьовано наукову літературу з питань вокального виконавства (В. Антонюк [2], В. Карпось [7], Л. Роговець [10]), виконавської самопідготовки (Я. Гулей [5]), психології творчості (В. Роменець [11]), а також відомості про авторів музичного, поетичного текстів та аранжувальників виконуваних творів.

Апробація результатів та публікації. Композиції, які увійшли до творчого проекту, неодноразово виконувалися авторкою в різних концертних програмах (зокрема, в будинку культури селища Михайло-Коцюбинське

Чернігівської області). Також опубліковано дві статті у збірниках матеріалів наукових конференцій:

1. Квашніна О. П. Дитяча музична обдарованість: сучасний контекст. *Музичне виконавське мистецтво: традиції та сучасність* : зб. матер. XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди святкування фестивалю «Дні Ревуцького в Чернігові» (23 лютого 2023 р.). Чернігів, 2023. С. 94–96.
2. Квашніна О. П. Творчий проєкт «З Україною в серці» на сцені Чернігівського обласного філармонійного центру фестивалів та концертних програм. *Мистецька освіта очима молодого науковця: матеріали VI Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції* (Ніжин, 6 грудня 2023 р.) / відп. ред. Ю. Ф. Дворник, О. В. Коваль. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя, 2023. С. 51–53.

Практичне значення одержаних результатів. Результати проєкту сприятимуть підтримці українського вокального виконавства та посиленню інтересу до народної пісні. Твори з репертуару може слугувати матеріалом для створення концертного репертуару співаків-солістів та вокальних ансамблів, для проведення занять у мистецьких та загальноосвітніх школах, а також для досліджень у галузі інтерпретології, історії музичних стилів, фольклористики та вокальної педагогіки.

ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКИЙ АНАЛІЗ РЕПЕРТУАРУ ТВОРЧОГО ПРОЄКТУ

Українська пісня відома своєю могутньою силою, оскільки упродовж віків вона акумулювала в собі історію нашого народу. Фольклор супроводжує людину в різні періоди життя, виховує її, втілює духовність нації. На основі української пісні ґрунтуються глибокі традиції і в академічному виконавстві, адже вони стали основою для творчості багатьох композиторів. Звідси, вкрай важливим є розкриття ціннісного значення народнопісенних витоків, які використали композитори та аранжувальники у творах, що увійшли до концертної програми.

Проєкт «З Україною в серці» відображає свободу мистецького вибору артистів «Сіверських клейнод». Передусім, він покликаний зберегти українську фольклорну спадщину для прийдешніх поколінь. Гасло, яке було обрано в якості назви програми, – єднає українців в часи випробувань, адже коли серця б'ються в унісон, то нація живе, розвивається і долає будь-якого ворога.

1. Українська народна пісня в обробці Сергія Вовка

«Розпрягайте хлопці коней»

Щодо історії цього твору, то, за словами краєзнавця Віктора Яланського, він став відомим ще за часів Нестора Махна (1917 – 1921 рр.). У книзі «Нестор і Галина, розповідають фотокартки», науковець спирається на спогади Галини Кузьменко, дружини лідера українського визвольного руху. За її словами, автором цього твору є махновець із Полтавщини Іван Негребецький. Його життєва доля склалася трагічно: після розгрому повстанців його було заслано на 25 років до Магадану. Через це пісня сприймалася в народі як народна, а її автора замовчували. Лише завдяки першому секретареві компартії України Володимирі Щербицькому, який був

щирим поціновувачем української пісні, Негребецького достроково звільнено з табору [9].

«Розпрягайте, хлопці, коней» стала широковідомою після виходу на екран фільму «Трактористи» (1939 р.) Із приспівом «Маруся раз, два, три калина» вона стала побутувати у 70-х рр. у виконанні Кубанського козачого хору, а згодом її стали виконувати й інші народні хори. Є хорові обробки твору різних відомих фольклористів і хорових диригентів – Дмитра Балацького, Анатолія Авдієвського та інших. Також його виконують військові оркестри в аранжуванні Семена Чернецького під назвою «Український марш».

Цей широковідомий твір втілює сутність українського народу – бадьору, енергійну, життєствердну. Музична форма куплетна, проте аранжувальник «Сіверських клейнод» Сергій Вовк додав контрастний ліричний епізод на словах «Вийшла, вийшла дівчинонька» і навіть по-новому його оркестрував. Твір викладено в чоритиголосній гармонічній фактурі з інструментальним супроводом.

У виконавському аспекті твір потребує пружної атаки звуку, оскільки жанр твору – пісня-марш. В технологічному плані це дозволяє «розігріти» голосовий апарат, і саме тому пісню було обрано заголовним номером програми.

Твір є корисним в якості ілюстративного матеріалу в різних навчальних курсах – музичних дисциплін, фольклору, історії козацтва. Він є актуальним з точки зору освітнього потенціалу в наступних аспектах:

- *культурна та історична спадщина.* Твір акумулює старовинні музичні мотиви та образну сферу, що мають значення для ідентичності та самосвідомості українського народу. Історичні пісні підтримують зв'язок із минулим і сприяють збереженню культурних цінностей – тож ця пісня допомагає учням краще розуміти українську культуру та традиції. Вона дозволяє поглибити знання про українську музичну спадщину, а також про життя і звичаї нашого народу;

- *сучасне музичне мистецтво*. Твір побутує в сучасних аранжуваннях, що робить їх актуальними для молодого покоління та приваблює нових слухачів до української культурної спадщини. Учні аналізують мелодію, ритм, характер і т. д. Виконання пісні хором або інструментальним ансамблем сприяє розвитку музичних навичок учнів;
- *використання в інших видах мистецтв*. Окрім концертів хорової та інструментальної музики, пісня побутує в театральних постановках, фільмах, в якості фонової музики на телебаченні, інших культурно-мистецьких проєктах;
- *вивчення української мови*. Твір дозволяє учням краще розуміти мовні структури, лексику та вирази української мови. Учні можуть аналізувати образну сферу пісні, граматичні структури та поетичні прийоми. Використання пісні сприяє покращенню навичок читання, розуміння та аналізу тексту;
- *ліричність та емоційність*. Ліричний характер твору і тема кохання втілюють емоції, які є вічними для людства;
- *діалог поколінь*. «Розпрягайте, хлопці, коней» сприяє об'єднанню поколінь – як у музичній спільноті, так і в сім'ї.

Як видно, «Розпрягайте, хлопці, коней» актуальна завдяки своїй актуальності та можливостям використання в музичному виконавстві та освіті. Також ця пісня має декілька переваг для використання:

- *розвиток слуху та сприймання*. Під час аудіювання пісні учні розвивають навички слухання та сприймання. Вони вчаться розрізняти слова та звуки, слухаючи музику, що є важливим для розвитку аудіального сприймання;
- *міжпредметний підхід*. Пісня може бути використана для поєднання мови, музики та культурознавства на уроках. Вона допомагає вчителям створювати інтегровані заняття, які розвивають різні компетенції учнів.

Таким чином, проаналізований нами твір є корисним для використання в освітньому процесі через свої можливості збагачення мовних, музичних та культурних знань учнів, а також через свою здатність створювати цікаві та змістовні заняття в мистецьких та загальноосвітніх закладах. Зважаючи на мету та віковий рівень учнів, можна створити різні сценарії уроків з використанням цієї пісні. Наведемо приклад одного із можливих фрагментів заняття з фольклору (української народної культури):

Мета. Ознайомити учнів із українською народною піснею «Розпрягайте, хлопці, коней», розглянути її текст, музичні особливості, історичний та культурний контекст.

Хід уроку:

1. Вступна частина (5 хвилин) починається із запитання до учнів: «Які українські народні пісні Ви знаєте?»

2. Активізація знань (10 хвилин). Учні слухають «Розпрягайте, хлопці, коні» у виконанні Українського заслуженого академічного народного хору імені Григорія Верьовки та відповідають на питання: «Який настрій передає пісня?», «Який характер мелодики?»

3. Робота з поетичним текстом та спів (15 хвилин). Текст пісні демонструється на екрані під караоке плюс. Педагог пояснює значення окремих слів та фраз із тексту, обговорює з учнями поетичні засоби, які використовуються в пісні. Учні розучують твір на два голоси під караоке плюс, потім пробують співати під мінусову фонограму.

4. Історичний контекст (10 хвилин). Вчитель розповідає про часи, коли ця пісня виникла, і про історичні події, які могли вплинути на її створення. Учні дізнаються більше про життя і традиції українців.

5. Діалог та обговорення (15 хвилин). Учні висловлюють свої думки про пісню, обговорюють, які емоції вона викликала і які цінності виховує. Вони можуть також порівняти її із сучасною музикою та виразити свою думку про те, чому важливо зберігати та вивчати народну спадщину.

6. Підсумок (5 хвилин). Учням ставиться запитання на рефлексію: «Чому важливо слухати, вивчати та виконувати українські народні пісні? У програмі якого концерту ми можемо її виконати?» Учні встають зі стільців і демонструють фінальне виконання твору частково напам'ять на два голоси під фонограму «мінус».

Як висновок, наведений фрагмент заняття доцільно використовувати у роботі з дітьми та молоддю. За допомогою цього твору можна вирішити різні освітні завдання та розширити репертуар для виступів.

2. Українська народна пісня-романс «Згадай, як зорі нам світили»

В образній сфері розкрито одвічні людські цінності – любов, вірність, туга за минулим. У творі також відображено тему втрати близьких людей, що, нажаль, нині торкнулися кожної української сім'ї.

Мелодика має трьохдольний метр і наслідує баркаролу. В концерті виконувався в складі жіночого тріо без супроводу. Попри технічну нескладність і середню теситуру твір висував високі вимоги до виконавців. Найголовніша вимога стосувалася переходу на зонний стрій: з практики відомо, що досить складно налаштуватися на спів а капела після співу із супроводом. Інша особливість полягає в тенденції до «розслаблення» голосів та «осідання» тональності, оскільки журливий і заколисуючий настрій музики провокує на це.

Твір є зразком української любовної лірики і тому з успіхом може виконуватися молодіжними дівочими колективами на автентичних вечорницях, які надзвичайно популярні у наш час. В якості ілюстративного матеріалу його доцільно використовувати в роботі з учнями старшого віку.

«Згадай як зорі нам світили» може використовуватися для викладання музичного мистецтва на різних рівнях освіти. На початковому рівні пісня може бути використана для вивчення основних елементів української народної пісні, таких як мелодія, ритм, текст. На середньому рівні пісня може бути використана для вивчення більш складних елементів української

народної пісні, таких як лад, фактура, гармонія. На старшому рівні пісня може бути використана для вивчення історичних та культурних аспектів української народної пісні.

Пісня розповідає про любов між двома людьми, які були разом у минулому. Ця тема є актуальною в сучасному світі, оскільки любов є однією з найважливіших цінностей для людей. Пісня може допомогти учням зрозуміти, що любов є сильним почуттям, яке може тривати все життя. У творі змальовано й вірність закоханих. Ця тема є актуальною в сучасному світі, оскільки ця якість є важливою складовою будь-яких відносин. Пісня може допомогти учням зрозуміти, що вірність означає бути відданим своїй коханій людині навіть у скрутні часи.

Туга за минулим є також актуальною, оскільки люди часто сумують за часом, коли вони були щасливі. Пісня може допомогти учням зрозуміти, що ностальгія є нормальним почуттям. Твір завершується на оптимістичній ноті, оскільки герой вірить, що вони знову будуть разом у майбутньому. Люди часто сподіваються на краще майбутнє, і тому пісня може навчити, що навіть у найтемніші часи важливо зберігати надію.

«Згадай, як зорі нам світили» може бути використана для викладання в різних контекстах: для вивчення фольклору, української мови та культури, збагачення концертного репертуару дівочих колективів.

Наведемо декілька конкретних прикладів використання пісні в курсах:

- *фольклору та музичного мистецтва* – на прикладі твору можна вивчати елементи української народної пісні, такі як мелодія, ритм, текст. Учні можуть вивчати мелодію пісні за допомогою сольфеджування або співу. Твір також може бути використаним для вивчення ритму за допомогою простукування або гри на елементарних інструментах;
- *української мови та літератури*. Учні можуть вивчати значення слів і виразів, які зустрічаються в пісні. Також твір корисний для вивчення історичних та культурних аспектів української народної творчості.

Романс «Згадай як зорі нам світили» є корисним для застосування в освітньому контексті, оскільки:

- розповідає про одвічні цінності, які є важливими для всіх людей. Почуття любові, вірності, туги за минулим та надії на майбутнє актуальні в будь-яку епоху. Твір може допомогти учням зрозуміти цінності та їхнє значення для людського життя;
- має виразну мелодію та текст. Твір легко запам'ятовується та співається, що може допомогти учням розвинути свої музичні здібності. Можливе виконання на вечорницях, музичних конкурсах або фестивалях.
- може бути використана у викладанні різних дисциплін в мистецькій (сольфеджіо, музична література, народна творчість) та загальноосвітній школах. Твір корисний для вивчення лексики та граматики української мови (вивчення засобів мовленнєвої виразності). Твір розвиває уяву – учні можуть намалювати пейзаж за образами твору.

Пісню можна використовувати в якості ілюстративного матеріалу до заняття на тему «Єдність слова і музики. Жанр романсу». Заняття можливо проводити в загальноосвітній та мистецькій школах:

Мета: вивчення та аналіз української народної пісні «Згадай, як зорі нам світили» як важливої частини культурної спадщини України. Розуміння, як музика і поезія відображають художній образ.

1. Введення (15 хв). Запропонуйте учням поміркувати про значення музики в житті людини.

2. Оголошення теми (10 хв). Проілюструйте пісню «Згадай, як зорі нам світили» та історію її походження. Поясніть, що ця пісня є частиною української народної культури і має глибокий національний зміст.

3. Активне слухання (15 хв). Продемонструйте відеозапис і поставте завдання уважно послухати твір. Висловіть почуття та емоції, які він викликає.

4. Аналіз літературного та музичного тексту (15 хв). Текст пісні демонструється на екрані. Проаналізуйте музичну та поетичну складові з учнями. Обговоріть важливі слова та засоби музичної виразності, за допомогою яких змальовано образну сферу.

5. Порівняння (10 хв). Порівняйте цю пісню з іншими українськими народними піснями про кохання. Наведіть визначення поняття романсу і поставте запитання: Які спільні теми та почуття вони висловлюють? Що є ознакою романсу як жанру?

6. Творчі завдання (15 хв). Запропонуйте учням намалювати малюнки до твору.

7. Заключення (10 хв): Підсумуйте заняття, підкреслюючи важливість збереження та розвитку національної музичної спадщини. Поясніть, як музика і слово виявляють єдність у творі.

3. Анатолій Кос-Анатольський, слова Миколи Петренка. «Два потоки з Черногори»

Анатолій Кос-Анатольський (1909-1983) – видатний український композитор і педагог, народний артист України, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка. З 1952 року працював у Львівській консерваторії (очолював клас композиції), а в 1973 став її професором. Автор майже 500 музичних творів у різних жанрах, 100 критичних статей з питань музики, літератури, культурно-громадського життя [1].

Микола Євгенович Петренко (1925-2020) – письменний і поет. Заслужений діяч мистецтв України, кавалер ордена Ярослава Мудрого V ступеня. Автор віршів до 200 пісень, багато з яких стали відомими в Україні і закордоном [8].

Твір «Два потоки з Черногори» відомий контрастами, емоційною напругою та технічною складністю для вокаліста. Саме тому він є хрестоматійним у репертуарі ліричного сопрано і є часто виконуваним

концертним і конкурсним номером. У творі змальовано образи непереборної сили природи та вільного вибору людини.

Спочатку слухач занурюється в незвичайну атмосферу мелодії широкого дихання на фоні арпеджованого акомпанементу, які змальовують плинний потік ріки. Але вже через чотири такти у вокальній партії з'являються дрібні тривалості, а в супроводі – танцювальні інтонації, які зображають струмочки та потічки. Твір має виконавські труднощі у плані двохоктавного діапазону, наявності високих нот, фермат, зміни темпів. Останні дві характеристики передбачають досягнення ансамблевої спрацьованості між вокалістом та інструментальним супроводом. Заради справедливості зауважимо, що нашому колективу цього вдалося досягти частково через невелику кількість репетицій. Як наслідок, твір прозвучав вдало, але дещо важкувато.

В освітньому контексті, на прикладі твору учні можуть вивчати принципи контрасту в музиці і характеризувати образну сферу.

- *культурна спадщина і національна ідентичність*. Українська культурна спадщина включає в себе багатий архів музики, пісень та поезії, які відображають традиції, історію та ідентичність українського народу. Пісня «Два потоки з Чорногори» розкриває багатий внутрішній світ українців;
- *тема вільного вибору*, яка присутня в пісні, завжди залишається актуальною. Люди стикаються з важливими моральними рішеннями у своєму житті, і пісні можуть надихати їх задуматися над вибором долі;
- *кохання та взаємини*, оскільки тема кохання завжди є актуальною. «Два потоки з Чорногори» описують відносини та почуття між закоханими. Вони нагадують про цінність внутрішньої краси, свободу вибору та міжособистісних взаємин;
- *популяризація національної музичної спадщини*. Мелодія та словесний текст твору художньо довершені і колоритні, завдяки чому вони можуть

використовуватися в інших сучасних інтерпретаціях або аранжуваннях. Це сприяє популяризації музичної спадщини і залучає нові покоління до традиційної української музики.

Яким чином «Два потоки з Чорногори» може бути корисним в освітньому процесі?

- *літературний аналіз.* Можна розглядати текст пісні як повноцінний поетичний твір та здійснювати його літературний аналіз. Учні можуть вивчати мовленнєві засоби, що використовуються в тексті: метафори («два потоки»), порівняння («як два хлопці кучеряві»), а також різні контрасти. Дослідження цих літературних засобів може допомогти розкрити значення та емоційну виразність пісні;
- *географія України.* Твір може збагатити знання мальовничих місцин України, оскільки ознайомлює із колоритними ландшафтами українських Карпат. Це робить твір яскравим зразком втілення музичної географії;
- *оспівування людських цінностей.* У творі змальовані теми кохання, прив'язаності та вільного вибору лише єдиного партнера по життю. Над цими темами учні-старшокласники можуть поміркувати;
- *творчі завдання.* Пісня може бути використана для творчих завдань, таких як написання есе, малювання пейзажів або створення відеороликів. Це сприяє розвитку творчих навичок учнів та стимулює креативність.

У навчальному процесі мистецької школи твір може бути корисним для *аналізу музичних творів.* Учні можуть аналізувати мелодику, ритм, гармонію та інструментальний супровід, оскільки акомпанемент має звукозображальну роль. Цікаво наводити асоціації, що саме він змальовує і які контрасти передає.

Приклад заняття з використанням твору «Два потоки з Чорногори»:

Тема: Засоби контрасту в музиці

Мета: Розширити знання про засоби контрасту в музиці та значення контрасту в розвитку музичної думки. Розвивати навички аналізу музичного твору.

Хід уроку:

1. Вступ (5 хвилин): Представте учням твір «Два потоки з Чорногори». Обговоріть історію та авторство твору.
2. Читання поетичного тексту (10 хвилин). Учні читають текст вголос та обговорюють образну сферу. Зверніть увагу на метафори, порівняння та слова-символи.
3. Аналіз музичного тексту (15 хвилин). Обговоріть, як кожна частина впливає на загальне розуміння пісні. Зверніть увагу на мінливість акомпанементу, пасажі, фігурації, танцювальні елементи. Чи допомагає музика розкрити зміст поетичного слова?
4. Інтерпретація (15 хвилин). Учні обмірковують символічне значення двох потоків. Що вони можуть означати?
5. Заключення (5 хвилин): Подискутуйте, яким чином твір розширює наші знання про природу України.

4. Українська народна пісня в обробці Миколи Стецюна «Ой, я знаю, що гріх маю»

Микола Григорович Стецюн (нар. 1942 р.) – український композитор, музично-громадський діяч, член Національної спілки композиторів України. Заслужений діяч мистецтв України. Автор музичних творів у різних жанрах [13].

«Ой, я знаю, що гріх маю» – це також хрестоматійний твір із репертуару ліричного сопрано. Він також побудований за принципом контрасту і тому диктує аналогічні вимоги до виконавців з приводу широкого діапазону, фермат, зміни темпів і спрацьованості між солістом і супроводом.

Твір є актуальним з декількох причин. По-перше, він відображає споконвічні цінності любові і вільного вибору життєвого шляху. По-друге, вона зображує жінок, які борються за власні права. По-третє, вона є символом української культури і традицій.

Пісня розповідає про молоду жінку, яка любить багатьох чоловіків. Вона не боїться визнавати свої почуття і не згодна підкорятися соціальним нормам. Твір є символом свободи вибору і висловлення себе. У 2023 році ця тема обросла новими гранями. В Україні триває війна, багато громадян загинуло або покинуло власні домівки. Потреба в коханні і родинному затишку штовхає людей на пошук бодай тимчасової втіхи, що особливо загострилося в часи випробувань.

В Україні жінки відіграють важливу роль у боротьбі проти ворога. Вони є військовими, волонтерками, лікарками і просто звичайними громадянками. Вони підтримують свою країну, але бажають бути коханими. В цьому значенні твір постає символом жіночої сили.

«Ой я знаю, що гріх маю» є традиційною українською піснею. Вона була записана в 19 столітті і з тих пір стала однією з найбільш відомих. Попри глибокий підтекст, деякі фольклористи відносять цей твір до жартівливих пісень.

Твір займає особливе місце в репертуарі для ліричного сопрано. Також він може бути корисним в освітньому контексті для учнів середнього і старшого віку з декількох причин.

По-перше, вона пропонує учням новий погляд *українську культуру та історію*. Пісня відображає традиційні українські цінності та ідеї, такі як любов, сім'я та віра: жінка відчуває провину за те, що любила багатьох чоловіків. Це пов'язано з тим, що в традиційному українському суспільстві жінки зобов'язувалися бути вірними своїм чоловікам.

По-друге, твір може допомогти учням розвивати *знання рідної мови*, оскільки містить багато автентичних українських слів та виразів: «гріх», «пекло вогнянеє», «личко рум'янеє». Викладач може попросити учнів

визначити значення цих слів та виразів, а потім використовувати їх у побудові речень.

По-третє, твір може зробити заняття в школі більш цікавими та захоплюючими. Завдяки танцювальному колориту його можна з успіхом використовувати як руханку.

Ось кілька додаткових ідей щодо того, як використовувати пісню під час уроків в загальноосвітній та мистецькій школах:

- проаналізувати пісню з точки зору літературного жанру, сюжету, образів, тем та ідей;
- провести аналогію з іншими творами української літератури, такими як романи, вірші чи п'єси;
- написати есе.

Ось приклад заняття, в якому можна використати цю пісню:

Тема: Танцювальність в музиці.

Мета уроку: Ознайомити учнів з народною піснею «Ой, я знаю, що гріх маю», її історією та значенням. Розвивати навички аналізу та інтерпретації тексту пісні.

Хід уроку:

1. Вступ (5 хвилин): Представлення пісні “Ой я знаю що гріх маю” та автора обробки Миколи Стецюна. Обговорення історичного контексту пісні.

2. Читання поетичного тексту пісні (10 хвилин): Учні вголос читають текст пісні, обговорюють незрозумілі слова або фрази, правильно наголошують склади у них. Також аналізують головних персонажів, їх думки та почуття.

3. Музичний аналіз (15 хвилин): Учні аналізують характер та засоби музичної виразності пісні. Яким чином досягається танцювальність у творі?

4. Інтерпретація пісні (15 хвилин). Учні обговорюють значення пісні та її вплив на слухача.

5. Застосування знань (10 хвилин). Учні створюють відеокліпи до пісні. Також можна поставити танок або жанрову сценку.

Цей урок допоможе учням краще зрозуміти значення та контекст цього народного шедевру.

А ось ще один фрагмент заняття з використанням пісні «Ой я знаю що гріх маю»:

Тема: Українська народна пісня в традиційній культурі України.

1. Вступна частина (5 хвилин). Викладач запитує в учнів: Які українські народні пісні Ви знаєте? Яка пісня є вашою улюбленою?

2. Вивчення пісні (10 хвилин). Ілюструється фрагмент пісні "Ой я знаю що гріх маю" та пропонується учням для уважного слухання. Після прослуховування учні обговорюють свої враження.

3. Аналіз тексту (10 хвилин): Учні обговорюють текст пісні, спробуючи зрозуміти його зміст. Вони можуть ділитися своїми спостереженнями та емоціями, які викликає ця пісня.

4. Історія пісні (10 хвилин). Викладач може розповісти про історію та походження цієї пісні, а також про її популярність серед українців.

5. Дискусія (15 хвилин): Учні обговорюють питання та теми, які виникають під час вивчення пісні, такі як поетичність, емоційний вираз та відображення українського духу.

6. Творчі завдання (10 хвилин): Учні можуть створити відеокліп до пісні, поставити танок або жанрову сценку.

7. Підсумок (5 хвилин): Важливо наголосити на важливості збереження та вивчення української народної спадщини, включаючи народні пісні.

Таке заняття сприятиме розвитку культури слухання, розумінню важливості народної пісні в нашій культурі та вкоріненню почуття патріотизму серед учнів. Корисно також продемонструвати цю пісню в

різних обробках та інтерпретаціях – Злати Огневич, Кубанського козачого хору, а також для голосу у супроводі бандури.

5. Музика Петра Процька та Юрія Марштупи, слова Миколи Шапошника, обробка Сергія Вовка. «Хай живе вільна Україна»

Авторство музики цього твору по праву можна розділити між трьома видатними хоровими діячами України, які «підганяли» цей твір до виконавських можливостей своїх колективів і привносили щось нове. Процько Петро Миколайович (1929–2003) – уродженець села Редьківці на Чернігівщині, у 1984-86 рр. керував Чернігівським народним хором. Юрій Марштупа – художній керівник гурту козацької пісні «Черкаські Козаки», композитор, поет, автор пісень, музикант та аранжувальник. Саме в його колективі відбулася прем'єра цього твору. Вовк Сергій Миколайович (нар. 14 жовтня 1970 року) – художній керівник та головний диригент Академічного ансамблю пісні і танцю «Сіверські клейноди», який створено в 2002 році за його ініціативи і який в 2008 році отримав звання «Академічний» [4].

Автор вірша Микола Данилович Шапошник народився 20 вересня 1934 року і мешкав у селі Леськи Черкаської області. Працював у районному Будинку культури, співав в ансамблях і хорових колективах. Писав вірші, гуморески (зокрема, відома його книга «Усмішки козака Мамая» (1997). Створив понад сотню пісень козацької слави, які з успіхом виконуються в Україні і за кордоном [6].

Чотириголосний хоровий виклад, лаконічність засобів музичної виразності і сильний літературний текст чотирьох куплетів зробили цей твір заключним номером проєкту. Життєствердний характер підкреслено маршовим акомпанементом, який аранжувальник Сергій Вовк посилив ударною групою. У виконавському плані, твір виконується пружним голосом з чіткою дикцією. Саме утрирування вимови слів є доцільним виконавським рішенням, оскільки інструментальний супровід бере на себе

звукотобразальну роль, а голоси під кінець концерту, зі зрозумілих причин, дещо втомилися.

Пісня «Хай живе вільна Україна» відображає багатовікову боротьбу українського народу за незалежність. Твір постає символом цієї боротьби і висловлює волю українського народу до перемоги. У першому куплеті змальовано жорстокі тортури, яким піддавали українських козаків під час османського панування. Однак, незважаючи на страшні муки, козаки не втрачали віри в перемогу і були впевнені в мирному майбутньому своєї країни.

Приспів є закликом до свободи і незалежності України. Він висловлює мрію українського народу про незалежну і вільну державу, де буде панувати справедливість і добробут. У другому куплеті розповідається, як козаки мужньо йшли на смерть і не здалися ворогові. Третій куплет закликає до єднання українського народу в боротьбі за свободу. Наголошено, що тільки об'єднані українці зможуть перемогти ворога і побудувати незалежну і вільну державу. Четвертий куплет пісні засуджує зраду і висловлює презирство до колаборантів.

У 2023 році пісня "Хай живе вільна Україна" набула особливої актуальності. По-перше, вона стала одним із музичних символів боротьби українського народу. По-друге, твір закликає до єднання українського народу: ми згуртувалися, щоб протистояти російській агресії. По-третє, у пісні висловлено нетерпимість до зрадників, яких, на жаль, досить багато серед наших громадян.

Виняткову актуальність твору підтверджують наступні факти:

- «Хай живе вільна Україна» часто виконується на українських мітингах, концертах і фестивалях, а також транслюється по радіо і телебаченню;
- пісню перекладено на кілька мов, включаючи англійську, німецьку та французьку. Це є способом донесення української позиції до міжнародної спільноти;

- твір увійшов до репертуару творчих колективів різного виконавського профілю – від дитячих та аматорських до професійних. Також його з успіхом виконують солісти-виконавці бардівського та естрадного жанрів.

Завдяки яскравій образності та естетичним якостям пісня «Хай живе вільна Україна» може бути корисною:

- для вивчення *української мови*. Твір містить колоритні українські слова і вирази, завдяки яким учні можуть розширити словниковий запас;
- для навчальних курсів з *історії України*. Пісня може бути використана в контексті вивчення історії українського козацтва і багатовікової боротьби нашого народу за незалежність;
- у викладанні *дисципліни «Україна – моя Батьківщина»*, оскільки змальовує важливість свободи, єдності та справедливості. Пісня розвиває в учнів почуття патріотизму та громадянської відповідальності.

Пісня «Хай живе вільна Україна» є цінним ресурсом для музичних занять у загальноосвітній та мистецькій школах. Учні можуть її виконати на шкільному або волонтерському заході, на конкурсах і фестивалях.

Наводимо фрагмент заняття із використанням твору:

Тема уроку: Патріотизм та історична пам'ять в музиці.

Мета уроку: Ознайомити учнів із піснею «Хай живе вільна Україна» та її образною сферою. Розвивати патріотичні почуття юних українців.

Хід уроку:

1. Вступна частина (5 хвилин). Викладач розпочинає урок запитанням: «Які пісні про Україну Ви знаєте?»
2. Активізація знань (10 хвилин). Учні слухають інструментальну версію пісні «Хай живе вільна Україна» та обговорюють свої емоції та асоціації, які викликала музика.

3. Робота з текстом пісні (15 хвилин). Учні вголос читають текст пісні, розучують під фонограму «плюс» і слухають запис її виконання. Викладач пояснює значення окремих слів та фраз із тексту, а також обговорює історичний контекст створення пісні. Учні дізнаються про значення та символіку образів.

4. Історичний контекст (10 хвилин): Учитель розповідає про події та історичний контекст, в якому була створена пісня «Хай живе вільна Україна». Учні дізнаються про боротьбу українського народу за свою незалежність в епоху гетьманування Петра Сагайдачного.

5. Діалог та обговорення (15 хвилин): Учні обговорюють текст пісні та історичний контекст. Вони обговорюють, чому твір є символом вільної України та чому важливо кожному знати її символи.

6. Творча діяльність (15 хвилин): Учні створюють власні відеокліпи до пісні.

7. Підсумок (5 хвилин): Викладач підводить підсумки та ставить запитання на рефлексію: «Чому важливо слухати і виконувати пісні, які висловлюють патріотичні почуття? Як ми можемо використовувати музику для вираження своєї любові до України?»

А ось інший фрагмент уроку «Героїчне минуле та сучасність України», в якому використовується пісня «Хай живе вільна Україна».

Учні вивчають історію України та її боротьбу за незалежність. Вони дізнаються про подвиги козаків та інших героїв, які віддавали свої життя. Пісня "Хай живе вільна Україна" в цьому контексті використовується як музичний супровід для поглиблення розуміння і патріотичного настрою. Учні можуть обговорювати важливі події в історії України та пояснювати, як вони відображаються в тексті пісні.

Мета уроку: Вивчення історії України та патріотичного виховання учнів через ознайомлення з подвигами героїв різних епох, які боролися за волю і незалежність України.

Контекст: Учні вже вивчили про різні етапи історії України, включаючи часи козацтва та події боротьби за незалежність. Зараз ми зосередимося на героїчних діях козаків та їхньому внеску в історію країни.

1. Вступна частина (5 хвилин). Урок розпочинається із запитань: "Чи ви знаєте, хто такі козаки?" «Яку роль вони відіграли в історії України?» Учні можуть висловити свої думки.

2. Вивчення пісні (15 хвилин). Викладач виконує або демонструє запис пісні "Хай живе вільна Україна", а клас уважно слухає. Після цього колективно обговорюють, які історичні події та герої можуть бути пов'язані з цим текстом. Твір розучують під караоке плюс,

3. Аналіз тексту (10 хвилин). Учні читають вголос текст пісні. Вони обговорюють, які події та боротьба за незалежність можуть бути відображені в тексті пісні. Паралельно учні можуть ділитися своїми враженнями та спостереженнями.

4. Глумачення пісні (10 хвилин). Викладач заздалегідь може запропонувати підготувати учням короткі доповіді про героїв різних епох, які боролися за Україну. Важливо пояснити учням, які саме подвиги вони звершили та що може бути спільним між історією та сучасністю.

5. Дискусія (15 хвилин). Учні обговорюють, чому важливо досконало знати історію України та її героїв.

6. Творче завдання (5 хвилин). Учні готують есе, малюнки або відеокліпи на тему патріотизму. Ці роботи можуть бути використані для подальших занять, волонтерських концертів чи виставок.

7. Підсумок (5 хвилин). Спів твору закріплюють під мінусову фонограму.

Наведені нами приклади занять підтверджують, що пісня «Хай живе вільна Україна» є яскравим концертним номером для дітей та молоді. Твір залишатиметься актуальним, поки Україна існує як держава, а її громадяни – як нація.

ВИСНОВКИ

Вокальні твори з репертуару творчого проєкту «З Україною в серці» мають винятковий освітній та ціннісний потенціал. Здійснений нами виконавський та художньо-педагогічний аналіз показав, що ці композиції можуть використовуватися під час занять у мистецьких та загальноосвітніх школах. Вони легко сприймаються, побудовані на яскравому музичному матеріалі, мають визначні естетичні якості.

У виконавському аспекті, на прикладі репертуару можна простежити, що народнопісенні традиції тісно переплітаються із новітніми тенденціями у професійному виконавстві, а також зі своєрідним «творчим почерком» ансамблю «Сіверські клейноди». Виконання доповнював вдало підібраний відеоряд українських мальовничих місцин. Такі відомі композиції у сопрановому репертуарі, як «Два потоки з Чорногори» (в обробці Анатолія Кос-Анатольського) та «Ой я знаю що гріх маю» (в обробці Миколи Стецюна), прозвучали в аранжуванні Сергія Томільця. Це молодий баяніст-концертмейстер оркестрової групи, студент третього курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Скрипкові соло виконала Світлана Ятченко, яка є випускницею бакалаврату цього ж закладу за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) [1].

Також до програми увійшли вокальні та хореографічні твори, які відображають розмаїття мистецької регіоніки нашої держави, – «Ой у вишневому садочку», «Толока», «Буковинські козачки», «Куми». Зокрема, обробку та аранжування народної пісні «Розпрягайте хлопці коней» здійснив колишній керівник колективу Сергій Миколайович Вовк. Він зберіг автентичність пісні, але додав потужні ритми ударних інструментів та осучаснив гармонізацію. Також особливістю цієї обробки є наявність контрастного ліричного епізоду на новому музичному матеріалі – «Вийшла, вийшла дівчинонька», який виконує жіночий склад «Сіверських клейнод».

У виконанні жіночого тріо прозвучала народна пісня-романс «Згадай, як зорі нам світили», мелодію якого записано в Драбівському районі Черкаської області. У творі оспівано незабутню зустріч закоханих: літня ніч, коли зорі сяють особливо яскраво, стала символом їхнього бажання бути разом. Наспівний текст у поєднанні з трьохдольним розміром та акапельним співом трьох виконавиць змальовують атмосферу спокою та ніжності, чим створюється контраст з іншими номерами концерту. Щоправда, цей твір навів у слухачів й інші почуття, оскільки асоціювався із втратою коханих на війні, що нині торкнулося кожної родини [1].

Творчий проєкт «З Україною в серці» завершився композицією «Хай живе вільна Україна» в аранжуванні С. Вовка. Це відома патріотична пісня, яка символізує прагнення нашого народу до свободи та незалежності. Тематика твору актуальна не тільки для минулого, а й для сучасності, оскільки в ньому оспівані національна гідність українців та заклик до боротьби.

Керівник і головний диригент академічного ансамблю пісні і танцю «Сіверські клейноди» Андрій Лоевець висловив враження від роботи над проєктом «З Україною в серці» за участі Оксани Квашніної:

«Під час нашої спільної роботи, ми змогли відкрити нові грані творчого тандему талановитої солістки та ансамблю пісні і танцю «Сіверські клейноди». Спільне виконання викликало захоплення та позитивні емоції у слухачів.

Завданням проєкту було популяризувати академічне вокальне виконавство, творчість українських композиторів та фольклор. На концерті «З Україною в серці» ми змогли донести красу і силу цих творів до широкої аудиторії. Наш проєкт схвально оцінили музиканти-професіонали – зокрема, професорсько-викладацький склад Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, викладачі Чернігівського фахового музичного коледжу імені Л.М.Ревуцького та мистецьких шкіл. Слухачі отримали бадьорий заряд енергії та позитивного настрою.

Твори, які Оксана Квашина виконала сольо, прозвучали по-новому з оркестровою групою і стали прекрасним доповненням до репертуару колективу. Проєкт «З Україною в серці» успішно втілює поставлені завдання і став справжньою подією в музичному житті міста».

Власне, участь у творчому проєкті мала для мене особисто виняткову користь. По-перше, це практика співу під акомпанемент живого ансамблю народних інструментів, що є досить рідкісним у роботі вокаліста. По-друге, це участь у роботі академічного ансамблю пісні і танцю «Сіверські клейноди» і можливість виступити на найбільш шанованій концертній сцені Чернігова. У завершення, мені як солісту було надзвичайно приємно зібрати на цьому проєкті своїх однодумців із числа виконавців і слухачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анатолій Кос-Анатольський. URL: <https://www.mubis.com.ua/index.php/composers/75> (дата звернення: 13.12.2023).
2. Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект [монографія: 2-ге вид.] Київ: Українська ідея, 2001. 144 с.
3. Віртуози. Обробка Сергія Томильця. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QmrWfcSY4YM> (дата звернення: 02.12.2023).
4. Вовк Сергій Миколайович URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B2%D0%BA_%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
5. Гулей Я. Ю. Психологічні детермінанти скованості на сцені та засоби її подолання. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2020/14-2020/31.pdf> (дата звернення: 13.12.2023).
6. Микола Шапошник. URL: <https://www.pisni.org.ua/persons/3329.html> (дата звернення: 13.12.2023).
7. Карпось В. А. Основні положення з теорії та практики співу : навч.-метод. посіб. Луцьк, 1999. 107 с.
8. Петренко Микола Євгенович. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 13.12.2023).
9. Репетун С. Історія пісні «Розпрягайте, хлопці, коні». URL: <https://songs.in.ua/rozpryahayte-khloptsi-koni/> (дата звернення: 13.12.2023).

- 10.Роговець Л.В. Самостійна робота студента-вокаліста закладу вищої освіти як педагогічна проблема. *Музичне виконавське мистецтво: традиції та сучасність* : зб. матер. XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди святкування фестивалю «Дні Ревуцького в Чернігові» (23 лютого 2023 р.). Чернігів, 2023. С. 102–104.
- 11.Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. посібник. 2-ге вид., доп. Київ: Либідь, 2004. 288 с.
- 12.Сіверські клейноди : сторінка колективу. URL: <https://www.facebook.com/groups/1270963837187335/permalink/1397508024532915/> (дата звернення: 02.12.2023).
- 13.Стецюн Микола Григорович. URL: <https://musical-world.com.ua/artists/steczyun-mykola-grygorovych/> (дата звернення: 13.12.2023).
- 14.Творчий проєкт Оксани Квашніної : офіційна сторінка факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. URL: <http://chnpu.edu.ua/component/k2/item/4207-tvorchyuy-proyekt-oksany-kvashniinoyi> (дата звернення: 02.12.2023).
- 15.Юцевич Ю. Музика: словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2003. 352 с.